

Birželio 14-oji – Gedulo ir vilties diena

Justina KIRNIENĖ

Sovietų sąjunga okupavo Lietuvą 1940 m. birželio 15 d. Pagrindinis tikslas buvo sunaikinti Lietuvos suverenumo komponentus, gimtąją kalbą, religiją, patriotizmą. Visi, kurie priešinosi, nevykdė okupantų reikalavimų, buvo negailestingai baudžiami. Buvo siekiama sužlugdyti gausų derlių auginusius ūkininkus ir iš jų darbščiomis rankomis sukurto turto sutverti kolūkius. Masinis Lietuvos piliečių trèmimas prasidėjo nuo 1941 m. birželio 14 d. ir tęsėsi iki 1953 m. Per visą laikotarpį buvo ištremta apie 130 tūkst. Lietuvos gyventojų. Pirmiausia buvo suimami, tremiami Lietuvos šviesuoliai, mokslo žmonės, politikai, švietimo srities darbuotojai.

1941 m. buvo suimtas Zenonas Vagnorius, kuris, likęs tėviškėje, Telšių rajono Vilkaičių kaime, rūpinosi tėvų Emilijos ir Juozo Vagnorių įsteigta mokykla bei tėviškės ūkiu. Po

pirmos tremties 1950 m. gruodžio 1 tėviškė, tačiau netrukus vėl buvo suimtas ir ištremtas į Sibirą. Kasdien lietuvių šeimos neramiai laukė tremties. Ypač daug ūkininkų buvo ištremta 1948–

1953 m. Dardėjo prekiniai vagonai, sausakimšai prigrūsti be kaltės kaltų Lietuvos gyventojų, šeimos su mažais vaikais, net kelionės metu gimusiais vagone, seneliai.

Justinos ir Stasio Girdvainių sodyba Telšių aps., Žarėnų valsč., Gedikėnų kaime. 1948 m.

(keliamas į 5 psl.)

Atminties takais

Irina PAŽERECKIENĖ

Šie metai itin turtingi sukakčių. Jurbarko rajono gyventojai ir moksleiviai buvo aktyvūs įvairiuose renginiuose. Gegužės 19 d. dalyvavo Generolo Jono Žemaičio 70-ujų suėmimo bei 114-ujų gimimo metinių paminėjimo bėgime „Laisvės taku 2023“. Vakare dalis buvusių tremtinių Jurbarko krašto muziejuje žiūrėjo filmą apie Juozą Jakavoni-Tigrą. Maloniai pabendravome su Seimo nare Angele Jakavonyte.

Jurbarko filialo nariai Kauno Petrašiūnų Tautos kančių memoriale

(keliamas į 6 psl.)

Laisvės kovų dalyvių pagerbimas Runkių miške

Gegužės 20 dieną Runkių miške, Kazlų Rūdos savivaldybėje, pagerbtų Lietuvos laisvės kovotojų. Minėjimas prasidėjo Ažuolų Būdos Šv. Antano Paduviečio bažnyčioje. Šv. Mišias aukojo kun. Antanas Mickevičius, patriotines dainas atliko vokalo studija „Cukraus pudra“ iš Skriaudžių (Prienų r.). Vėliau gausus būrys renginio dalyvių, vedamų minėjimo organizatorius Vytauto Mitkaus, Valdo Gudaičio, Ramutės Stačiokaitės-Ledienės, patraukė į Runkių mišką, čia susitiko su Kazlų Rūdos šauliais. Pašventintas ką tik pastatytas Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimų centro atminimo ženklas, sukurtas dizainerio Romo Navicko. Paminklo statymo vieta neatsitiktina – ji mena tragiską 1946 m. įvykį.

Priesaikų pušis

Minėtoje vietoje 1946 m. balandžio 21-ają, šv. Velykų dieną, prie Raudonplynio duryno karjero esančioje Tūbaičių sodyboje svečiavosi kaimynai, duryno vedėjas bei Tauro apygardos partizanai Nikodemas Uosaitis-Ažuolas bei Juozas Bacevičius-Briedis. Apie pas Tūbaičius besiilsinčius partizanus netruko sužinoti MVD kareiviai. Vakarėjant jie apsupo sodybą, į gyvenamąjį namą įvarė duryno sargą Vincą Kundrotą, padegę sodybą, ēmė šaudyti į gyvenamojo namo duris bei langus.

(keliamas į 6 psl.)

Kazachstane pagerbtas Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių atminimas

Angelė JAKAVONYTĖ

Gegužės 31-ąją, Kazachstane minint politinių represijų aukų atminimo dieną, buvusiam Balchašo lageryje atidengtas memorialas Lietuvos, Ukrainos ir Japonijos piliečių, sudariusių didžiajają dalį Balchašo lagerio kalinių, politinių represijų bei stalininio režimo ir Antrojo pasaulinio karo aukoms atminti. Lietuvos iniciatyva ir Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro lėšomis pastatytas iškilus ir prasmingas atminimo ženklas simbolizuoją didelę Lietuvos netekti ir liudija tūkstančių plačiose Kazachstano žemėse kalėjusių ir atgulusių mūsų lietuvių bei kitų tautų žmonių skaudžius likimus. Memorialą suprojektavo architektas Algiris Vyšniūnas, įgyvendino architektas Vytenis Rudokas.

Memorialo atidarymo ceremonijoje dalyvavo Lietuvos Respublikos Seimo pirmininko pavaduotojas Julius Sabatauskas, Seimo narė Angelė Jakavonytė, Lietuvos ambasadorius Kazachstane Gintautas Vasiulis, Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro atstovai, Garbės konsulas Karagandoje ir Kazachstano lietuvių bendruomenės „Lituanica“ pirmyninkas Vitalijus Tvarijonas bei bendruomenės atstovai, Kazachstano parlamento nariai, Japonijos, Ukrainos, Estijos ambasadoriai Kazachstane, taip pat Ukrainos ir Japonijos diasporų nariai, Balchašo miesto vadovai bei čia gyvenantys kazachai.

Ceremonijos metu prie memorialo buvo padėta gėlių ir tylos minute pagerbtos represijų Kazachstano žemėje aukos – tūkstančiai žuvusiuju ir milijonai kentėjusiuju.

Kalbėjusieji priminė tragišką to laikmečio šiose vietovėse kalėjusių ir priverstinai apgyvendintų įvairių tautų žmonių istoriją. „Prisilietėme prie labai skaudžios istorijos ir visi trokštame, kad tai niekada nepasikartotų. Deja, ji labai skaudžiai atsikartoja Ukrainoje, kur kruviną terorą vykdo Rusija“, – pažymėjo ne vienas. Taip pat buvo viešai padėkota kazachų tautai, kuri kaip galėdama padėjo išgyventi Kazachstane represuotiemis įvairių tautų žmonėms, dalijosi su jais, ką patys turėjo.

Balchašo lageris – vienas baisiausių sovietų lagerių. Jo vietoje atidengtas memorialas – trečiasis didelio masto lietuviškojo paveldo jamžinimo projektas Kazachstane: pirmu – Spasko memorialas ir Kengyro lagerio aukų atminimo memorialas – apima keliasdešimties valstybių atminimo ženklus represijų aukoms jamžinti.

Balchašo miestas, kaip ir kiti aplinkiniai miestai, pastatytais lietuvių ir kartu su jais kalėjusių kitų tautybių vyrų ir moterų rankomis. Šiuo metu dar tebestovintys, bet apgruvię, bebaigiantys sunykti Balchašo lagerio pastatai primena mirties žemę. Bet jie dar mena ir tą laiką, kaip nepakeliamai sunkiai čia gyveno ir dirbo 1948–1958 m. į Balchašo lagerį iš Komijos, Krasnojarsko krašto lagerių etapais atvežti politiniai kalinių, iš jų ir lietuvių. 1939–1957 m. prie Balchašo veikė koncentracijos stovykla, iki 1948 m. priklausiusi Karagandos, iki 1956 m. – Stepių lagerių grupėms.

1952 m. kalėjo apie 1000 lietuvių vyrų ir moterų – visuomenės veikėjų, ūkininkų, inteligentų, kunigų, jaunių. Jie buvo varomi nepakeliamomis sąlygomis dirbtis vario, volframo, molibdeno kasyklose, nauju vario

jais kalėjusių kitų tautybių vyrų ir moterų rankomis, susitikimas su lietuvių bendruomenė Karagandoje buvo labai jaudinantis ir sunkus emociškai. Buvo jautru pabūti tose vietose, kur buvo kalinami nekalti Lietuvos, Japonijos, Ukrainos, Estijos žmonės. Kai ėjom per buvusią lagerių teritoriją, buvo graudu iki ašarų. Ėjom mirties žeme, nes ten visur masiniai kapai. Tiesiog ore tvyro nenusakomas garsas, nuo kurio spengė ausyse. Baisu net pagalvoti, kokiomis sąlygomis kaliniai gyveno – čia net žolė neauga, aplink tik uolienos. Vasarą didžiausias karštis, o žiemą – šaltis“.

Seimo narė A. Jakavonytė didelę padėkā išreiškė lietuvių bendruomenei „Lituanica“, puoselejančiai sovietinių represijų aukų atminimą, ir jos pirmininkui bei Garbės konsului Karagandoje Vitalijui Tvarijonui. Taip pat Lietuvos Respublikos ambasadoriui Kazachstane Gintautui Vasiuliui už iniciatyvas stiprinant Lietuvos ir Kazachstano gyvenančių lietuvių bendradarbiavimo ryšius. Dėkojo ir vietas valdžiai, kuri priateliai ir prisideda prie represijų aukų atminimo saugojimo ir jamžinimo.

„Ypatingai jaudinantis momentas buvo, kai mus svetingai pasitiko lietuvių, pasipuošę tautinių drabužiais. Prisiminiau tėcio pasakojimą, kaip jie lageryje ir tremtyje laukdavo atvykstant lietuvių, vaišindavo, kuo turėdavo. Jaunesnės kartos lietuvių, deja, jau nebemoka kalbėti lietuviškai, nes lietuvių kalbos jų nebuvo kam mokyti. Kai atsirado nuotolinis mokymas, jie mokosi lietuvių kalbos. Daug bendravome, jie sakė, kad norėtų grįžti į Lietuvą, nes kad ir kiek metų begyventų, vis tiek jaučiasi ten svetimi. Bet baiminasi, ar Lietuvos gaus socialines garantijas. Palinkėjau, kad Lietuvos ir Kazachstano lietuvius nepaisant atstumo, jungtų tvirta bendrystė“, – sakė ji.

Seimo narė A. Jakavonytė pabrėžė, kad Lietuvai labai svarbu maksimaliai išsaugoti didelę istorinę ir memorialinę vertę turinčias kapavietes, pagerbtis lietuvius, kentėjusius ir žuvusius Kazachstano lageriuose. Labai svarbu, kad savo tautiečių istorija domėtysi ir vietinės lietuvių bendruomenės, ypač jaunimas. Tačiau taip pat svarbu susigrąžinti į Lietuvą šioje valstybėje gyvenančius lietuvius ir padėti norintiems grįžti.

Prieš mėnesį Seime posėdžiavusi Lietuvos Respublikos Seimo ir Pasaulio lietuvių bendruomenės komisija apsvarstė daug Lietuvos diasporai aktualų klausimų. Prioritetinis klausimas – sustiprinti ir išplėsti valstybės ir diasporos ryšį, dialogą bei partnerystę, siekiant skatinti tautinės tapatybės ir lietuviybės užsienyje išsaugojimą ir puoselejimą, sudaryti sąlygas aktyvesniams diasporos dalyvavimui kuriant gerovę ir saugumą Lietuvos bei grįžimui į Lietuvą.

Tylos minute pagerbtos represijų Kazachstano žemėje aukos

gamyklos korpusų statybose. Toje pačioje teritorijoje kaliniai ne tik gyveno. Už lagerio tvoros buvo užkasami ir mirusiuju kūnai. Po Stalino mirties gavę rehabilitacijas, dauguma kalėjusių su šeimomis grįžo į Lietuvą. Bet nemažai jų dėl įvairių priežasčių pasiliko gyventi ten. Nemažai jų atgulė amžiams šioje žemėje.

Vizito metu lietuvių delegacija represijų aukų atminimą pagerbė apsilankydama ir kituose memorialuose. Ji taip pat susitiko su Kazachstano Respublikos vienos valdžios ir nevyriausybinių organizacijų atstovais Astanoje, Balchaše ir Karagandoje. Susitikimo metu jiems buvo padėko-

ta, kad palaiko lietuvių iniciatyvas. Kazachams nesvetimi lietuvių išgyvenimai dėl totalitarinių režimų aukų, nes Kazachstane 1931–1934 metais golodomoro metu mirė apie 4,5 milijono jų tautos žmonių.

Jautrus ir nuoširdus susitikimas įvyko Karagandoje su lietuvių bendruomenė. Kazachstane šiuo metu gyvena maždaug pustrečio šimto Lietuvos pilietybė turinčių mūsų tautiečių.

Seimo narė Angelė Jakavonytė pažymi: „Vizitas į Kazachstaną, memorialo atidengimo akimirkos, lankymasis Balchaše ir kituose miestuose, pastatytuose lietuvių ir drauge su

2023 m. birželio 16 d.

Tremtinys

Nr. 22 (1524)

3

Kuršėnuose paminėtos 75-osios masinių trėmimų metinės

Operacija „Pavasaris“ – (kodiniu pavadinimu „Vesna“) Sovietų sajungos 1948 m. gegužės 22–23 dienomis įvykdyti Lietuvos gyventojų trėmimai. Tikslas – „nacionalistinių grupuočių Lietuvoje silpninimas ir likvidacija“. Tomis dienomis iš Lietuvos buvo ištremta apie 40 tūkstančių gyventojų, t. y. 11 365 šeimos, iš jų apie 12 tūkstančių vaikų. Šiam didžiausiam XX a. trėmimui sukonka 75 metai.

Šiai datai paminėti gegužės 22 d. Lietuvos politinių kalinių ir tremtinų sajungos Kuršėnų filialas kartu su rajono švietimo įstaigomis, kultūros centru surengė gražų renginį Kuršėnų Šv. Jono Krikštytojo bažnyčioje. Šv. Mišias aukojo monsinjoras kunigas Vytautas Kadys.

Renginys prasidėjo tremtinų stilizuotu vagono įriedėjimu į bažnyčią – buvę tremtiniai apsijuosę grandine įėjį į bažnyčią stilizuotais ant grindų padėtais bėgiais, papuoštais aguonų žiedeliais, su malda ir šv. Mišiomis.

(keliamo į 4 psl.)

Minėjimo dalyviai prie Kuršėnų Šv. Jono Krikštytojo bažnyčios

Ados Grakauskienės nuotr.

Kas toliau?

Karas Ukrainoje tēsiasi jau antrus metus. Daugybė padorių žmonių dabar laukia vienintelio dalyko – greito nacistinės Rusijos pralaimėjimo. Bet būkime realistai – naivu tikėtis, kad tai įvyks artimiausiu metu: nepaisant to, kad Ukrainoje jos kariuomenė pasirodė prastai, kariniai rusų resursai, anot amerikiečių generolių, toli gražu neišnaudoti, be to, nepasivirtino lūkesčiai, kad Vakarų pasaulio sankcijos netrukus parklupdyti rusų ekonomiką (deja, bet Rusija greitai rado pirkėjų savo dujoms ir naftai ir netgi gavo daugiau pelno). Na ir nepamirškime, kad Rusija yra galinga, branduoliniu ginklu iki dantų apsiginklavusi valstybė ir kraštutiniu atveju gali jo griebtis.

Taigi, demokratiniam Vakarų pasauliui tenka spręsti dilemą: kaip padaryti, kad ir avis liktų sveika, ir vilkas sotus? Arba, kalbant konkrečiau, kaip susidoroti su vilku, kad jo pašalinimas iš politinės ekosistemos netaptų didesne problema, kai jo medžioklės plotus užims... tigras iš Pekino? (Dažna socialiniuose tinkluose išsakoma nuomonė, kad, girdi, Rusiją reikia palikti europinės dailies dydžio, o Sibirą perleisti Kinijai – nes ji ir taip ten karaliauja – turi vieną neatsakyta klausimą: ar gavusi turtingą gamtinį resursų regioną

komunistinė Kinija netaptų mirtinai pavojinga pabaisa visam likusiam pasaulyui?) Štai kodėl tenka kalbėti apie pokarinės Rusijos demokratizavimą!

Tik labai sunku įsivaizduoti demokratinę Rusiją, kai Ukrainoje nuolat išvystame jos daromus naujus karos nusikaltimus. Paskutinis – Kachovkos užtvankos susprogdinimas. Vos tik pasirodė pirmieji ukrainiečių puolimo ženkrai, rusai susprogdino Kachovkos užtvanką, taip sumažindami fronto liniją, kurioje jiems reikės gintis. Žinoma, baisūs Ukrainos nuostoliai dėl ekologinės katastrofos putinistinei Rusijai irgi labai mieli. O juk aplinkosauginės ir ekonominės pasekmės sunaikinus Kachovskio hidroelektrinę Ukrainai gali būti priilygintos taktinio branduolinio ginklo panaudojimui! Vienintelis skirtumas, kad nėra radiacinės taršos. Visa kita – kaip po branduolinio sprogimo: vandentiekio įrenginių sunaikinimas, kanalizacijos, elektros tiekimo, maisto ir medicinos logistikos griūtis, įmonių ir objektų sunaikinimas pasklidus kenksmingoms ir nuodingoms medžiagoms (chlorui, amoniakui, naftos produktams ir kt.) ir t. t.

Bet tai dar ne viskas – nepamirškime, kad rusai kontroluoja Zaporizhės atominę elektrinę, kurią jie irgi

užminavę. Ją susprogdinus pasekmės būtų nenusakomas...

Belieka viltis, kad ukrainiečių puolimas neįstrigs, o vidiniai Kremliaus reikalai vis blogės, kol galiausiai karo nusikaltėlius išvysime Hagos tarptautiniame tribunole, kur jiem bus priminta ir Kachovka, ir Bučia, ir dar daug kitų pasibjaurėtinų nusikaltimų.

Lietuvoje teberusena aistros dėl Andriaus Tapino išviešintos įsisenėjusios „priklausomybės“ neuždirbtoms išmokoms – ši sunki moralinė liga kamuoją daugelio savivaldybių tarybų narius. Ne visus, žinoma, bet... Neatrodo, kad būtų norinčiųjų diskutuoti – laiku ar ne laiku A. Tapinas ėmési šios „sanitarijos“, bet vis daugiau suprantančių, kad taip ilgai laikyti pirmuosiuose puslapiuose šią problemą reikštų atitraukti žmonių dėmesį ir nuo kitų ne mažiau svarbių dalykų, pavyzdžiui, nuo pasirengimo civilinei gynybai arba artėjančio NATO viršinių susitikimo Vilniuje.

Visgi „čekučių skandalas“ buvo ir reikalingas, ir neišvengiamas. Apmaudu tik, kad didžiausia jo apkrova tapo Ingridos Šimonytės vyriausybėi ir vos nekainavo pirmalaikių Seimo rinkimų. Sukėlės daug triukšmo „čekučių skandalas“ dabar perėjo į konstruktyvaus „dezinfekavimo

fazę“. O I. Šimonytės vyriausybė (po TS-LKD Prezidiumo nutarimo, nepritarusio, kad Ministrė Pirmininkė ir Vyriausybė atsistatydintų ir asmeniškai bei tuo pačiu instituciškai prisimtų atsakomybę dėl vyrovusios ydingos savivaldybių tarybų narių veiklai skirtam lėšų naudojimo ir apskaitymo tvarkos, ir po LR Seimo, nepalaikiusio pirmalaikių rinkimų iniciatyvos ir apsisprendusio netaikyti institucinės kolektyvinės atsakomybės dėl ydingos savivaldybių tarybų veiklai skirtų lėšų naudojimo ir apskaitos tvarkos, kuri palietė ir dalį dabartinių Seimo narių, anksčiau dirbusių savivaldybių tarybose) dirbtolai, vėl keldama pasipiktinimą tų, kurie reikalavo Vyriausybės atsistatydimo, vėliau, Premjerei paskelbus apie ketinimus atsistatydinti, puolė piktingis, kaip ji drista taip galvoti, o dabar vėl... Net keista, kad riaušės nekilo – matyt, organizatorius dabar Ukrainos puolimo sukeltomis problemomis užsiėmės, kad nei maršų, nei riaušių nesuorganizavo! Tiesa, laiko kelti pasipiktinimą, neva, buvo pažeistos nelegalių migrantų, kirtusių ES sieną ties Lietuva, teisės, surado.

Trumpai tariant, „šunys loja, karavanas eina“ – taip teigia Rytų išmintis.

Parengė Gintaras MARKEVIČIUS

Amžina meilė

Elena URBIENĖ

Aš turiu pomégį lankyt kūpus. Iš tautos, lankančios savo protėvių kūpus, juos prižiūrinčios ir gerbiančios mirusiuju atminimą, galima spręsti apie jos mentalitetą. Lietuvių kapai dabar turi labai daug kičo, bet aš ne apie tai.

Tuo metu dažnokai lankiausi prie tėvų kapo, nes meistras tvarkė jo padengimą plytelėmis ir aptvarą, o man rūpejo, kad padaryt pagal mano norą. Kiekvieną kartą praeidavau pro netoli ese išpuoseleitą kapą, papuoštą žydičiomis baltomis lelijomis ir prie jo rymančią pagyvenusį žmogų. Man pasidare smalsu, kas tai per kapas ir kodėl vienišas lankytojas nuolat prie jo budi, bet vis neišdrįsdavau prieiti ir užkalbinti.

Kartą priėjau, kai jo nebuvu. Degė paliktos baltos žvakės ir žibėjo skrupulingai nuvalytos baltos plytelės, o ant paminklo buvo gražios jau nos moters atvaizdas. Jau 10 metų kaip ji mirusi, o jis vis dar sėdi ir medituoją prie jos kapo. Keista amžina meilė – pagalvojau, ir ryžausi kitą kartą jį užkalbinti.

Buvo mano mamos vardadienis, su gėlių puokšte atvažiavau į kapines. Žmogus sėdėjo prie kapo, degė baltos žvakės. Nedrąsiai priėjau prie jo ir užkalbinau. Jis malonai nusišypsojo ir pasakė, kad čia palaidota jo mylimiausia žmona. „Bet jūs ją dažnai lankote, nors ji mirusi jau 10 metų,“ – tariau jam matydama lentele su gimimo data ant antkapio. Jis liūdnai palingavo galva: „Taip, jau 10 metų. O aš vis dar čia, nesulaukiu, kol susitiksiam Aukštynėse. Ji manęs laukė 20 metų, kol aš buvau tremtyje – Vorkutoje. Prarado sveikatą manęs belaukdama. Aš buvės „žaliukas“ – banditas – kaip taip laikais mus vadino. Nenorejau eiti į kariuomenę, tai išėjau į mišką. Mes, jauni vyrai, tada tikėjome, kad Amerika mums padės kovoti už tėvynės laisvę ir klojome savo galvas. Mildutė – mano žmona, buvo mūsų ryšininkė. Tada mes buvome tik sužadetiniai, bet likimas mus išskyre. Stribai apsupo mūsų bunkerį, susišaudėme. Aš nušoviau vieną stribą, o kitą sužeidžiau, mane irgi pašovė ir sužeistą suėmė.

Bet visa tai pasakot... Jums nedomu klausyti...“

„Kodėl? – tariau. – Kiekvieno žmogaus gyvenimas yra įdomus, nors apie tremtį aš daug žinau, nes mano artimi giminės 18 metų išbuvo Sibire.“

„Taigi, taigi, – patylėjės tarė vyras, – daug žmonių praėjo pro tą mėsmale.“ „O kaip jums pavyko grįžti į Lietuvą?“ – paklausiau.

„Tai atskira istorija, – atsakė jis. – Po Josifo mirties aš pradėjau gauti laiškus iš Mildutės, ji kažkokiais kelias mane surado ir pradėjo man

siuntinėti „podačkes“, taip Sibire vadino maisto siuntinėlius. Tai palaikė mano nusilpusią sveikatą. Lietuviški lašiniae, česnakai ir džiovinta juoda duona. Tikra palaima.“

Atsidusės žmogelis toliau pasakojo: „Po to atėjo Chruščiovo laikai ir mus, kelis lietuvius, paleido į taip vadinančią „volno poseleniję“ – o tai reiškia, kad galime būti laisvi, bet gyventi ne Lietuvoje – kur nori, tik ne savo tėvynėje.

Aš, ilgėdamasis Mildutės, ryžausi patraukti į Kaliningradą, vis arčiau Lietuvos. Traukinyje susipažinau su maloniu rusu, irgi buvusiu tremtiniu, kurio tévai gyveno Kaliningrade. Jis pavadinio važiuoti kartu. Tai buvo labai maloni rusų šeima, irgi nukentėjusi rezimo laikais. Ten surado man darbą, priglaudė sename, apgrautame vokiečių namelyje, kurį jie atstatė. Bijojau rašyti laišką Mildutei, gal ją vis dar persekioja, gal mane suseks, kad aš per arti Lietuvos. Tada Borisas – toks buvo ano vyro vardas – nusprendė važiuoti pas Mildutę ir atvežti ją į Kaliningradą. Taip ir padarėme.

Koks buvo džiaugsmas, kai mudu po 20 metų nesimatymo susitikome. Praverkėme visą naktį. Paskui ryžausi grįžti į Lietuvą. Susitvarkėme – aš dėl konspiracijos paėmiau jos pavarde. Ji turėjo bendrabučio kambarėlį, ir pradėjome jaunavedžių gyvenimą. Mildutė jau buvo išėjusi iš savo sunkaus darbo dažykloje, nes ten susirgo tuberkulioze ir gydėsi sanatorijose.

Laimingi buvome 10 metų, nors ir be sveikatos likome abudu, bet mums buvo gera kartu savo brangioje tėvynėje. Paskui pablogėjo Mildutės sveikata, vėl ligoninės, operacija – ir jos neliko. Aš palikau vienias, – ašaros pabiro vyru iš akių, graudžios vyriškos ašaros. Aš kaip mokėjau jį guodžiau ir atsiprašinėjau už išjudintas širdies žaizdas.

„Neko, gal ir gerai, kad jūs priėjote, aš vėl grįžau į buvusių praeitį. Dėkui jums,“ – tarė vyras. Tokia meilė – pagalvojau aš, kaip Romeo ir Džuljetos.

Vėliau ilgokai nelankiau kapą, nes turėjau operuoti skaudamą koją. Kai po dvejų metų buvau nuvežta į kapines, pamačiau, kad prie to kapo niekas nesėdi. Priėjau arčiau, plytelės jau papilkėjusios, nėra baltų lelijų, tik seni suvytė vainikai ir nudžiūvusių chrizantemų puokštės ir ant paminklo naujai iškalta mirties data, lygiai prieš du mėnesius.

Skelbimas

Lietuvių politinių kalinių ir tremtinių sajungos buveinės salėje (Laisvės al. 39, II a.) nuo **birželio 14 d.** veikia paroda „Laikom frontą! Lietuvių partizanas, politinis kalinas, dimisijos kapitonas Antanas Lukša-Arūnas (1923-05-31-2016-01-02)“.

Parodą parengė LGGRTC Okupacijų ir laisvės kovų muziejus. Paroda, skirta LPKTS Garbės pirmininko Antano Lukšos 100-osioms gimimo metinėms, veiks iki **rugpjūčio 1 d.**

Sveikiname

Nuoširdžiai sveikiname gražių gimtadienį proga:

Danutę PLAŪŠINAITIENĘ – 85-ojo,

Algirdą VAIČIŪNĄ – 65-ojo.

Linkime stiprios sveikatos, išspildančių svajonių, ilgiausiu metu, Dievo palaimos ir Švč. Mergelės Marijos globos Jums.

LPKTS Šakių filialas

Garbingo jubiliejinio gimtadienio proga sveikiname filialo narius:

Petrą PABRINKĮ – 70-ojo,

Gintautą DIMŠĄ – 65-ojo.

Linkime negestančios energijos, geros sveikatos, artimų supratimo bei meilės, svajonių išspildymo, dar daug džiugų gyvenimo akimirkų bei Dievo palaimos.

LPKTS Jonavos filialas

Jubiliejaus proga nuoširdžiai sveikiname filialo narius:

Lioniną JASINKEVIČIŪ – 90-ojo,

Antaną RAUPI – 85-ojo,

Reginą MOCKUTĘ-ŠALČIUVIENĘ ir Petrą ŠALČIŪ – 80-ojo,

Genę PAJAUJYΤĘ-JUKNIENĘ – 65-ojo.

Linkime, kad į kiekvieno namus įžengės Angelas nusišypstotų ir palinkėtų – sveikatos, meilės, laimės, sėkmės, vilties ir ramybės Jūsų namams.

LPKTS Rokiškio filialas

Sveikiname filialo narius jubiliejinio gimtadienio proga:

Algimantą BEKENĮ, Daną PAPIEVIENĘ – 90-ojo,

Danutę TRUMPIENĘ – 85-ojo,

Juliją Adelę DENIUŠIENĘ, Liudviką DANIELIENĘ – 80-ojo.

Linkime stiprios sveikatos, laimės, artimų meilės ir Dievo palaimos.

LPKTS Anykščių filialas

Kuršėnuose paminėtos 75-osios masinių trėmimų metinės

(atkelta iš 3 psl.)

Po šv. Mišių renginyje kalbėjo buvę tremtiniai, svečiai, buvo dainuojamos tremtinių dainos. Gimnazistė Paula Žukauskaitė (IIIGA klase) skaitė ištrauką iš Dalios Grinkevičiūtės knygos „Lietuviai prie Laptevų jūros“. Ją ruošė lietuvių kalbos ir literatūros mokytoja Asta Mazūraitė.

Ruošdamiesi renginiui, septynių rajonų mokyklų mokiniai integruotose istorijos, lietuvių kalbos ir literatūros, pilietiškumo pamokose domėjosi tremties tema, raše laiškus tremtinui bendraamžiui. Mokyklų atstovai geriausią laišką skaitė renginyje, kitus sudėjė į didžiulį gražiai papuoštą voką, įteikė buvusiems trem-

tė. Buvo skaitomas ištraukos iš Benedikto Šličiaus (IIID klasė) rašinio „Po artimų skausmo ir tremties vietas, arba lietuvių likimas Sibire“ (mokytojos Raimonda Rumbinaitė ir Violeta Laurutienė) ir Rasos Griniūtės (IIIGA klasė) rašinio ištrauka „Angaros upė ir pulkas avių“ (mokytoja Asta Mazūraitė). Mokiniai darbai su nuotraukomis buvo eksponuojami bažnyčioje surengtoje parodoje, kuri veikė visą savaitę.

Moksleiviams ir juos rengusiems mokytojams buvo įteiktos Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos padėkos.

Renginiui pasibaigus, stilizuotas vagonas pajudėjo tremtinių kryžiaus link, vėliau aplankytos dvi traukinių stotys (Pavenčių ir Kuršėnų) iš kur buvo vežami į tremtį lietuvių. Prie paminklinių vietų padėta gėlių, uždegta žvakučių.

Šiaulių rajono inf.

2023 m. birželio 16 d.

Tremtinys

Nr. 22 (1524)

5

Gedulo ir vilties dienai

Birželio 14-oji – Gedulo ir vilties diena

(atkelta iš 1 psl.)

**Močiutė Emilija atsidūrė
tremtyje**

Tremtinių vagone atsidūrė ir 68 metų mano močiutė Emilija Vagnorienė iš Telšių rajono, Vilkaičių kaimo. Ir koks sutapimas, pusiaukelėje sustojus ešelonui, pamatė savo dukters Bronės Rupeikienės šeimą. Senutė pensininkė puolė prie vagonų prižiūrėtojo ir apkabinusi jo kojas maldavo perkelti į vagoną, kuriam buvo jos dukters šeima. Po ilgų maldavimų kantrybės netekęs prižiūrėtojas tyliu balsu ištare: „Chadi, bystreje, štob nikto neuvidel!“

Taip 9 asmenų šeima pradėjo sunkų gyvenimą Krasnojarsko krašte, Abanskij rajone. Mamytė nuolat ieškojo galimybę paremti tremtinius, siušdavo siuntinius į Sibirą, džiovindavo duoną, pamirkytą cukrinį rukelių sirupe (ryšulys buvo kabinamas aukštai palubyje, kad vaikai nepasiekėtų). Vėliau slapstantis nuo tremties atokiuose Lietuvos kampeliuose, pradėjus auginti vieną, kitą kiaulę, pagerėjo padėtis, atsirado galimybė nusiųsti lašinių, kurių labai laukė ir senelė Emilija, ir mamos sesers mažųjų vaikelių alkanos burnytės.

Po dešimties metų Emilija Vagnorienė grįžo į Lietuvą, ieškodama vienos kur gyventi. Aplankė mus, tuo metu gyvenančius Klaipėdos rajono Klemiškės kaimo. Pamačiusi, kad gausi 9 asmenų šeima gyvena viename kambarėlyje, pas mus nepasiliiko. Vėliau grįžo ir Rupeikų šeima. Pusseserės pasakojo apie skaudžią patirtį Sibire, bądą, sunkų darbą kertant mišką šaltą žiemą, 40 laipsnių speigus, alinančią karštą vasarą, dėkojo už pagalbą bado metu, ne kartą prisiminė: „Labai laukdavom siuntinio iš Lietuvos, koks nepaprastai skanus buvo sūrių lašinių gabalėlis, tačiau jis buvo plonas, nes į 9 dalis dalijant, siuntinys greit lengvėjo, mažejo.“

Po 10 metų dvi pusseserės, sulaukusios pilnametystės, grįžo į Lietuvą, o po 15 metų jau galėjo grįžti ir kiti šeimos nariai. Grįžę sibiriečiai sužinojo, kad buvo išvežti tuo metu dar nenumatytam jų trémimui. Mat iškilo poreikis užpildyti tremtinių vagoną, nes trémimo sąraše esanti kaimynų šeima papirkо stribus, o ešelonas privalejo būti užpildytas. Taip netikėtai Rupeikų šeima, be maisto, su naujagimiui ant rankų atsidūrė tremtinių vagone. Nuolatinį alkį, šaltį, bądą kėsdami sibiriečiai prisimindavo savo tėvynę, nepakartojamą jos grožį, su viltimi laukė ir tikėjos sugrįžti į savo gimtają šalį.

Tėvynė mano

Lietuva gimtoji,
Tu tėvynė mano.
Dainose kartojam
Šventą vardą tavo.

Lygumos, kalneliai.
Protėvių minti takai.
Žydi sodai ir darželiai.
Gelsvų kasų kaspinai.

*Ilgai mindė mūsų žemę
Pikto priešo batas.
Trémé, plėšė, vežé,
Verkė vaikas basas.

Siautė stribų bandos,
Plėšė tėviškés namus.
Gailios tėvų raudos
Neramino ir vaikus.*

Justina Girdvainienė 1947 m.

mą į valsčių atvežti išauginto derliaus prievoletę. 1948 metų lapkritį mūsų šeimai išaušo lemingas rytas, į Žarėnų valsčių atvežus prievoletę. Tėvelis buvo suimtas, surengtas parodomas teismas, sukviesta daug ūkininkų. Tėvelis buvo kaltinamas laiku neatsiskaitės su valstybe, nepaisant

Ūkininkas Stasys Girdvainis. 1947 m.

Justina Girdvainienė su mažuoju suneliu ant rankų, savo vaikais ir kaimynais Butkais. 1949 m.

*Tėvai, vaikai, senoliai
Dulkėtam traukiny,
Visi jie liaudies priešai
Sibiro tremty.

Laptevų jūros krante
Ledinės rankos žuvį gaudė.
Sibiro gūdžiam miške
Kirto mišką, rąstus traukė.

Pūgos siautė, šviltė vėjas
Speiguotą šaltą žiemą.
Maudė rankas, gėlė kojas,
Sustingus ašara nerieda.

Šaltis, alkis, badas
Retino gausių šeimų gretas.
Nesustojo skausmo ratas,
Laidojo tėvus, sūnumus, dukras.

Karštos širdys, stiprios kojos
Ėjo ginti mylimą Tėvynę..
Jie gyvybę paaukojo
Už Nepriklausomybę.*

Nepagrūsti persekiojimai

Justinos ir Stasio Girdvainių šeima, kaip ir daugelis ūkininkų šeimų, buvo persekiojama ir numatyta trémimui į Sibirą. Pirmiausia įkalino tėvelį, kasmet vis dvigubinant privalo-

Jis slapstėsi ir naktimis nenakvojo namuose. Mamytė pasakojo, kad vieną vakarą vakarieniaujant išgirdo šuns lojimą, Tėvelis iššoko pro langą ir bėgo daržinės link. Netrukus enkavedistai stipriai beldė į duris, atlikę kratą namuose ir Tėvelio neradė, ēmė klausinėti mažametį (2,5 m.) sūnų Stasį. Tačiau vaikas, atsakydamas į klausimus, kartojo klausinėtojo žodžius: „Ar ten išėjo? Ten. Ar į tą pusę? I tą pusę“. Kai parodė į daržinės pusę, Mamytė labai išsigando. Išgastis kiek atslūgo, kai tikrintojų gauja iš daržinės grižo nieko neradusi ir labai įsiutusi. Mamytės širdis pamažu ēmė rimti, Tėvelis išvenge kalėjimo, o kaip vėliau paaiškėjo, ir enkavedistų numatytos mirties Rainiuose.

Tėvelis buvo įsirengęs slėptuves keliose vietose: daržinėje už sukruto šieno, namuose, kamaroje už sandėliuojamų burokų, kitų daržovių supiltos krūvos, taip pat laukuose...

Telšių kalejime buvo kalinami 162 kaliniai. Didžioji jų dalis buvo pasmerkta sušaudyti, kiti – evakuoti į SSRS gilumą. Egzekucija Rainiuose buvo žiauriausio sadizmo apraiška. Aukos buvo svilinamos ant laužo, plakamos rimbais, krečiamos elektros srove, plikomos, badomas durtuva, pjaustomi jų liežuviai, nosys, lytiniai organai, išduriamos akys, lupama oda, skaldomas kaukolės... 1942 m. žudynių vietoje pradėta statyti koplyčia, bet per SSRS okupaciją nugriauta, 1991 m. atstatyta (architektas A. Žebriūnas).

Iš Mamytės prisiminimų

Tokių persekiojimų būta ir daugiau. Vieną naktį tėvelius pažadino stiprus beldimas į duris ir langus. Namas buvo apsuptas ginkluotų vyru. Mamytė iššoko iš lovos. Tėvelis nespėjo pasislėpti ir stipriai susirietęs liko lovoje po patalais. Enkavedistai, nirtingai ieškojo, viską vertė, pagaliu ēmė durklais badyti lovas, trūktelejo patalus ir pamatė Tėvelį, grubiai su juo elgesi, spardė, svetima kalba rėkavo, keikėsi ir išsivedė. Mamytė pasakojo: „Po kiek laiko išgirdau šūvius... jau nušovė... širdis dažžesi krūtinėje, bijojau išeiti į lauką, o nuo išgąscio ir kojos neklausė. Prisiminiu, kad turiu „namine“ užpiltų vyšnių. Šliauždama susiradau tą butelį, gerdama nejaučiau jokio stiprumo, tik darësi ramiau. Užsivilkau paltą, išėjau į lauką, bet nieko neradau. Kai jau susitaikiau su mintimi, jog likau našlė, po kelių dienų prasivėrė durys ir mano brangiausias žmogus įžengė į vidų. Pagalvojau, kad man vaidenasi, bet mano „mielas vaiduoklis“ nusiypsojęs pradėjo kalbėti. Ačiū Dievui, mirties angelas dar kartą aplenkė mus“.

Iš Tėvelio pasakojimų paaiškėjo, kad enkavedistai liepė pakinkyti arkliaus. Nesakė, kur reikės važiuoti, o vežant juos, daug klausinėjo. Tėvelis, nenorėdamas teikti informacijos, į klausimus atsakinėjo nerisišlai.

(keliamas į 8 psl.)

Atminties takais

(atkelta iš 1 psl.)

Surinkome aukas paminklų remontui. Šią akciją organizavo K. Glinsko teatro režisierė Danutė Budrytė-Samienė, Jurbarko buvę tremtiniai ir Jurbarko krašto muziejuς.

Gegužės 20 d. filialo nariai vyko į Šilalės kraštą, Laukuvos seniūniją, Burbiškių kaimą, kur vyko pulkininko Vlado Montvydo ir adjutanto Arūno Bedalio žūties vietoje pastatyto paminklo pašventinimas.

Gegužės 20 d. Antano ir Jono Juškų Veliuonos gimnazijos jaunieji šauliai dalyvavo Partizanų pagerbimo, kariuomenės ir visuomenės vienybės dienos minėjimo renginiuose Klaipėdoje. Čia jaunieji šauliai galėjo apžiūrėti Lietuvos kariuomenės ir sajungininkų padalinį ginkluotę, techniką, ekipuotę ir įrangą. Išskirtinę nuotaiką suteikė tai, kad šventė vyko pajūrio mieste.

Gegužės 21-osios ryte būrelis buvusių tremtinių autobusu vyko į Kau-

ną. Pirmiausia aplankėme 9 forto muziejų. Vedami gido Sauliaus keiliavome niūriais požemiu keliais. Išklausėme pasakojimus, pasibaisėjome vokiečių žiaurumu. Kiekvienas karas atneša daug žūčių ir skausmo, kaip ir šiuo metu Ukrainos tautai.

Iš muziejaus vykome į Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos buveinę, kur mūsų laukė valdybos pirmininkas Vladas Sungaila. Kartu su juo vykome į Petrašiūnų Tautos tremčių ir kančių memorialą, kur padėjome gėlių puokštę ir uždegėme

atminimo žvakučių. Daugelis buvusių tremtinių atrado pažymėtas vietas, kur buvo ištremti. Po to vykome į miesto Senąsias kapines Vytauto gatvėje prie Partizanų Motinos paminklo. Praėjome Partizanų alėja, klausėmės pirmininko pasakojimo apie šiandienines aktualias problemas, paminklų niokojimą. Ten taip pat padėjome gėlių puokštę ir uždegėme atminimo žvakučių.

Po apsilankymo prasmingose vietose grįžome į sąjungos buveinę, kur mus pasitiko būrelis Kauno filialo buvusių tremtinių. Pasivaišiname kava ir arbata, pasidalijome prisiminimais, kartu padainavome tremtinių dainas, Vilija Girdauskienė paskaitė savo kūrybos eiles.

Laimingi, kupini gerų įspūdžių grįžome į Jurbarką. Esame dėkingi už šią ekskursiją Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungai už finansavimą iš VAŽ projekto „Už saugią ir tvarią bendruomenę“ bei Jurbarko rajono savivaldybei.

Vyskupas Jonas Kauneckas prie paminklo Žemaičiui ir Bedaliui

Veliuonos jaunieji šauliai prie paminklo žuvusiems partizanams

Laisvės kovų dalyvių pagerbimas Runkių miške

(atkelta iš 1 psl.)

Neturėdami galimybės išsivaduoti iš liepsnų, sudegė sodybos šeimininkė Anele Tūbaitienė, partizanų rėmėja, ir durpyno darbuotojas V. Kundrotas, gimęs 1900 m., gyvenęs Raudonplynio kaime.

Sunkiai sužeistas, vežamas į Kazlų Rūdos ligoninę mirė sodybos šeimininkas Jonas Tūbaitis, partizanų ryšininkas, rėmėjas. Žuvo Nikodemas Uosaitis-Ažuolas, gimęs 1925 m., Rinkų k., Kazlų Rūdos valsč., Marijampolės aps., nuo 1945 m. priklaušęs Tauro apygardos Žalgirio rinktinės Sakalo partizanų būriui, civilis Antanas Skinkys, gimęs 1912 m., Pinčikės k., Pilviškių valsč. Vilkaviškio aps., gyvenęs Raudonplynio kaime. Nužudytyjų kūnai nuvežti į Kazlų Rūdą, išmesti turgaus aikštėje ir ten niekinti, vėliau užkasti nuo Pirmojo pasaulinio karo likusių apkasuose, dabar toje vietoje pastatyta Kazlų Rūdos ligoninė.

Tūbaičių sodybvietė, kaip Lietuvos istorijai svarbi vieta, 2022 m. įtraukta į kultūros vertybių registrą. Tragedijos vietoje yra išlikę krosnies liekanos – molinės plytos. Buvisioje sodybvietėje prieš keletą metų

pasodintas miškas.

LGGRTC paminklinis atminimo ženklas taip pat skirtas ir kitiems Lietuvos laisvės kovotojams, žuvusiems toje pačioje vietovėje, paminieti. Netoli Agurkiškės kaimo 1946 m. gegužės mén. (kituose šaltiniuose 1945 m. birželio 13 d.) NKVD kareivį nužudyto iš Runkių kaimo kilusio Lietuvos partizano Pijaus Urbaičio-Sulos, gimusio 1907 m., atminimui. Jo kūną, paliktą miške,

surado motina. Su artimujų pagalba parvežė namo, palaidojo šalia namų ir, aprimus stribų siautėjimui, perlaidojo Višakio Rūdos kapinėse. Tos pačios vietovės miško siautimo metu nužudytas Žalgirio rinktinės Karklo būrio partizanas iš Kardokų kaimo Juozas Matulaitis, gimęs 1921 m., nuo 1945 m. pavasario prisijungęs prie Lietuvos laisvės kovotojų. Žuvusio kūnas paliktas miške, motina ilgai ieškojo žuvusio sūnaus, tačiau

nerado. Tik rudenį, atsitiktinai aptinkus J. Matulaičio palaikų likučius, slapta palaidotas nuošalioje Višakio Rūdos kapinių vietoje. Jo pavardė taip pat įrašyta paminkle.

Vėliau po iškilmingos paminklo šventinimo ceremonijos, V. Mitkus pakvietė aplankytį ir kitas rezistencijos paveldo vietas – Lietuvos partizanų Priesaičių pušį, prie kurios, kaip manoma, vykdavo Tauro apygardos partizanų priesaičių ceremonijos, aplankyta ir spėjama P. Urbaičio-Sulos žūties vieta bei Žalgirio rinktinės partizanų bunkerio-slepuvės vieta.

Vytautas Mitkus – savo krašto patriotas, kilęs iš Pirmųjų Girininkų kaimo, domėdamasis Lietuvos partizanų veikla, kartu su bendraminčiu Rimu Kazla išleido knygelę „Pakaučės partizanų takais“. Nepavargstančios sielos kraštotorininkas, kartu su kita bendraminčiais ieško informacijos apie jiems žinomas Lietuvos laisvės kovų vietas bei imasi inciatyvos jas įamžinti. Džiugu, kad aktyvių visuomenininkų iniciatyva atsiraudo ir iš LGGRTC atminimo ženklas.

Viktorija BIELEVIČIENĖ,
Kultūros paveldo centro
paminklotvarkininkė

2023 m. birželio 16 d.

Tremtinys

Nr. 22 (1524)

7

Elenos Vismantienės atminimui

„Pavasario saulei dosniai dalijant šilumą“... – taip ši metė, kai ji iškeiliavo į Amžinybę, įvardijo Elena Vismantienė, visų vadinama Elyte. Sunku apie Elytę kalbėti būtuoju laiku. Dar sunkiau susitaikyti su mintimi, kad jos jau nebéra tarp mūsų. Liko neužmirštama šypsena, mūsų šalies istorija sudėliota nérinio kilpose, mezginių akyse, siuvinių dygsneliuose, neužmirštamuoje nutikimuose, vaidinimuose, kepiniuose, susibūrimuose, poezijos posmuose.

Energinga, ryžtinga, ištikima savo principinėms nuostatomis ir vertybėms, atsidavusi darbui, dėmesinga žmogui – būtent tokia Elytė išliks mūsų atmintyje. Ji visada rasdavo tinkamą žodį paskatinti, padėkoti, patarti, paguosti. I gyvenimą žiūrėjo drąsiai ir atsakingai, su užsidegimu émēsi visų darbų. Lietuva ir Šilalės rajonas neteko šviesios ir ryškios asmenybės, istorinės atminties puoselėtojos, patriotiškumo ir meilės Lietuvai skleidėjos, puikios oratorės, stiprios moters.

Elenos ir Prano Karbauskų šeima, 1941 m. netekusi pirmagimio Alekso, augino Reginą, Česlovą, Mėčislovą, ūkininkavo Vejų kaime (Kelmės r.) kol 1949 m. kovo 25 d. buvo išplėsti iš savo namų ir išvežti iš Tėvynės. Česlovas tremties išvengė, išėjęs svečiuotis. Po kelis mėnesius trukusios, labai sunkios kelionės Elenos tėvų šeima buvo atvežta į Poro go k., Nižnij Udinsko r., Irkutsko sr., kur 1949 m. birželio 20 d. gimė Elytė. Naujagimės auginimo sąlygos buvo baisios, nebuvo nieko, kas reikalinga, nei maisto, nei drabužių. Tėvai niekada neprarado vilties ir savo vaikams pasakojo tik apie Lietuvą. Elytė Lietuvą išsivaizdavo pasakų šalimi, kur auga sodai, kuriuose yra obuolių, kur teka Nemunas.

Atėjus žiniai, kad gali važiuoti namo, į Lietuvą, Elytė Dievuliuko klausė, ar Jis žino, kur yra Lietuva. Tikėjimas ir viltis, kad Tėvynėje bus geriau, stiprino šeimą, sutelkė išgyventi naujus išbandymus, kad parvažiavus néra kur gyventi. Negandu užgrūdinti tėvai sugebėjo apsaugoti vaikus nuo nevilties. Visom išgalėm ieškojo išėties, kad augantys vaikai nepastebėtų jų veiduose, kalboje nusivylimu, bejegiskumo ženklų. Vai kai augo apsupty rūpesčio ir meilės. Tėvų darbštumas, rūpestingumas, organizuotumas augino Elytę, grūdino nelengvam gyvenimui.

Sulaukusi brandos, sukūrė šeimą su Bronislolu Vismantu, apsigyveno Bilionių kaime, Šilalės rajone. Augino du sūnus ir dukterį. Tarp daugybės darbų ir išpareigojimų šeimai visada rasdavo laiko malbai, dėkojimui. Išgyveno netiketas ir labai žeidžiančias artimujų netektis. Rūpinosi

žuvusio sūnaus šeima. Su didžiule meile į gyvenimą lydėjo vaikaičius.

Dalijo savo gerumą visiems, visose veiklose ir darbuose. Elenai labai svarbus buvo gimtasis žodis, istorija, papročiai, tradicijos. Ji aktyviai dalyvavo visuose mokymuose ir stengėsi, kad kiekviena šeima nusipintų Advento vainiką, margintą margučius, namus puoštų kartu su vaikais, taip ugdytų bendravimą, istorijos pažinimą. Visiems kartu dirbant yra laiko pasakoti šeimos istoriją, pažinti prosenelius, žinoti ir pažinti savo kraštą. Buvo aktyvi Bilionių bendruomenės, Žemaitijos rašytojų, Šilalės rajono literatų klubo „Versmė“ narė. Parodų, poezijos ir literatūros vakarų dalyvė ir autorė. Elytė labai džiaugėsi Bilionių piliakalnio archeologinių tyrimų rezultatais, stengėsi, kad žinia apie radijus pasklistų. Su Bilionių teatru apkeliauta visa Žemaitija ir dalis Lietuvos, džiugindavo nugalėtojų vainikai. Elytė buvo puiki pasakotoja, ivertinta Lietuvos pasakotojų konkurso „Geriausios sakmės /padavimo sekėjas“ kategorijos I vienos laimėtoja.

Elena aktyviai dalyvavo Lietuvos partizanų, politinių kalinių, tremtinų atminimo išsaugojimo darbuose. Rinko istorinę medžiagą, ruoše scenarijus pagerbimo šventėms, dalijosi poezijos posmai. LPKTS Šilalės filiale buvo nuoširdi organizatorė. Keliolas kadencijas buvo išrinkta LPKTS Etikos ir procedūrų komisijos nare. Visus darbus ir išpareigojimus atlikdavo iš širdies.

Mirtis nesirenka laiko, vienos, žmogaus amžiaus – visada ateina staiga, sujaudina iki širdies gilumos, paliečia iki nepakeliamo skausmo.

Dėl bendražygės, nuostabios draugės netekties dalijamės skausmu ir nuoširdžius užuojautos žodžius sakome dukros Aušros, sūnaus Sauliaus, marčios Laimos šeimoms, artimiesiems ir visiems ją pažinojusiems. Liūdime ir gedime kartu su Jumis.

Amžinojo poilsio Elena Vismantienė atgulė Kaltinėnų kapinėse.

LPKTS Šilalės filialas, „Miško brolių“ draugija, bendražygiai

Ilsėkitės ramybėje

Kristina Bytautaitė

1927–2023

Gimė Tauragės aps., Laukuvos valsč., Gulbių k., pasiturinčių ūkininkų Rozalijos ir Vinco Bytautų šeimoje. Augo su metais vyresne sesute Stefa. Mokėsi Šilalės gimnazijoje, o atsiradus Laukuvoje gimnazijai, ten mokėsi ir 1948 m. ją baigė. Baigusi dirbo mokytoja. 1949 m. kovo 27 d. šeimą ištremė, Kristina su tėvais ir sesute atsidūrė Sibire, Irkutsko sr., Taišeto r. Dirbo sandėlininke, nes buvo baigusi gimnaziją. Sibire mirė tėvas, kurio palaikus, prasidėjus Atgimimui, parsivežė į Lietuvą ir palaidojo Laukuvoje. Grįžusi į Lietuvą, apsigyveno Rensčių k., dirbo buhaltere. Vėliau persikelė į Ruskius. Išėjusi į pensiją nusipirko butą Laukuvoje. Buvo aktyvi mūsų filialo narė, Laukuvos seniūnijoje gyvenančių buvusių tremtinių seniūnė. Patyrus netiketą traumą, Kristinos gyvybė užgeso. Palaidota Laukuvos parapijos kapinėse. Nuoširdžiai užjaučiame giminės, artimuosius, draugus ir bendražygius.

LPKTS Šilalės filialas

Anė Marė Pempienė

1931–2023

Gimė Jurbarko r., Vadžgiryje, Kuračių šeimoje. Augo septyni vaikai. 1945 m. balandžio 20 d. šeimą ištremė į Tadžikistaną, Kuibyševo rajoną. Tremtyje šeima prarado tėtę, mamą, du broliukus. Kiti buvo išbarstyti po vaikų namus. Karštame krašte tremtiniai ne tik badavo, bet ir kentė troškulį, karštį. Anė dirbo medvilnės plantacijoje. Grįžo Anė į Lietuvą 1958 m. Iš pradžių apsigyveno Kaune pas giminės, vėliau – Vadžgiryje. 1961 m. ištekėjo už Zigmo Pempės. Dirbo Jurbarko ligoninės valgykloje, po to – Skirsnemunės fabrike „Kaspinas“. Buvo aktyvi, draugiška, niekada neatsisakė padėti artimam, mylėjo savo artimuosius. Palaidota Vadžgirio kapinėse.

Nuoširdžiai užjaučiame visus artimuosius.

LPKTS Jurbarko filialas

Užjaučiame

Mirus Südulos krašto etnokultūros, istorijos puoselėtojui, buvusiam politiniam kaliniui, Vilniaus zanavykų bendrijos įkūrėjui, Atkurtosios XXVII knygos mėgėjų draugijos nariui, Šakių garbės piliečiui Albinui Vaičiūnui, nuoširdžiai užjaučiame žmoną Albiną, dukteris, visą Vaičiūnų giminę, bičiulius ir bendražygius.

Lietuvos politinių kalinių ir tremtinų sajunga, XXVII knygos mėgėjų draugija

Skelbimas

Birželio 17–18 d. Partizano Juozo Jakavonio Tigro sodyboje (Kasčiūnų k. 5, Merkinės sen., Varėnos r.). vyks „Gyvosios istorijos savaitegalis Kasčiūnuose“. Renginį iš dalies remia LR KAM, globoja Seimo narė Angelė Jakavonytė. Daugiau informacijos: „Partizano Juozo Jakavonio-Tigro labdaros ir paramos fondo“ „Facebook“ puslapyje, el. paštu jakavoniotigro.fondas@gmail.com, tel. 370 640 20 652.

Užsiprenumeruokite „Tremtinį“ 2023 metams!

Prenumerata priimama bet kuriame „Lietuvos pašto“ skyriuje, per „Lietuvos pašto“ laiškininką, paskambinius informacijos telefonu 8 700 55 400, internetu „prenumeruok.lt“.

Laikraštis išeina 4 kartus per mėnesį.

Prenumeratos indeksas 0117.

1 mėn. – 4,27 Eur, 3 mėn. – 12,84 Eur, 6 mėn. – 25,67 Eur.

Tremtinys ISSN 2029-509X
www.lpkts.lt

Leidėjas Lietuvos politinių kalinių ir tremtinų sajunga
Įmonės kodas 300032645
Ats. sask. Nr. LT18 7044 0600 0425 8365 AB „SEB“ bankas

Adresas: Laisvės al. 39, 44309 Kaunas,
Tel. (8 37) 323 204, 8 667 39218
El. p. tremtinys.redakcija@gmail.com
El. p. lpkts@lpkts.lt
2 spaudos lankai. Tiražas 970 egz.
Kaina 0,90 euro.

Spausdino spaustuvė UAB „Morkūnas ir Ko“,
Draugystės g. 17, Kaunas
Projektą „Lietuvos Laisvės kovų, tremties ir tautos netekčių atspindžiai“ remia
(2023 m. skirta 18000 eurų)
SPAUDOS, RADIVO IR TELEVIZIJOS RĒMIMO FONDAS

Gedulo ir vilties dienai

Birželio 14-oji – Gedulo ir vilties diena

(atkelta iš 5 psl.)

Enkavedistai nusprendė papildomai pasieškoti dar vieną žmogų, geriau mokantį rusų kalbą. Privažiavus artimiausią sodybą, kalbino su tikta žmogu. Tėvelis, pasinaudodamas proga, paprašė leisti atlikti neatištėliotiną reikalą, ir taip pasiekės krūmus, vis tolo ir sėkmingai pabėgo. Enkavedistai, nesulaukę grįžtančiojo, ėmė šaudyti. Tai ir buvo Mamytė išgasdinę šūviai.

Kitą dieną paaiškėjo, kad enkavedistai pasuko į ūkininko Rekašiaus sodybą, apsupę namus, juos stebėjo. Ūkio darbams buvo susirinkę daug talkininkų. Išsiveržę neprasyti svečiai juos suvarė į tvartą, sėdo prie stalo ir puotavo. Iškaušė panoro mėgstamų linksmbybių: vyrus po vieną vedė prie tvenkinio (prūdo) ir įvairiai būdais nukankino, išniekindami jų kūnus. Laidojant nukankintus žmones, Rekašiaus šunelis lydėjo visą kelią ir po laidotuvu liko gulėti ant šeimininko kapo. Jau žymiai vėliau, vienam iš galvažudžių atvykus į kaimą, šunelis iš karto jį pažino ir pripuolės nuplēšė skvernā, o kaimynai pasibaisėjė liūdnai kalbėjo: „Ar gali žmogus taip sužvérēti, turbūt yra prarijės velniai su ragais?“

Grįžęs iš įkalinimo tėvelis neturėjo teisės gyventi savo namuose, tai jį labai slėgė. Jis negalejo susitaikyti su ta mintimi, kad sunkiomis sąlygomis statyti namai jam nebeprikluso. Dar skaudžiau buvo, kai jo akyse sąmoningai buvo griaunami nauji pastatai, įvairiai būdais naikinami istorinę reikšmę turintys ilgaamžiai medžiai.

Įkalinus Tėvelį, Mamytė liko viena su šešiais mažamečiais vaikais ir besilaukianti septintojo. Vyresnėliui Stasiui buvo devyneri, jauneliui Lotretai – tik dešimt mėnesių.

Nežabotas siautėjimas

Mūsų namuose nuolat lankėsi stribai, viską vertė, metė ieškodami vertingų daiktų, o jų neradę širsdavo. Kartą mažametis brolis Stasys paklausė: „Dėde, sakote, kad ieškote banditų, pasakykit, kaip jis atrodo, kad telpa mažame komodos stalčiuje ar tame esančioje dėžutėje?“ Vai-kams labiausiai buvo gaila, kad krepšelyje su šienu nokstančius pomidorus išskratė ant grindų ir išsirinko rausvuosis.

Netrukus pradėjo išvežti areštuotą mūsų turtą: žemės ūkio padargus, namų inventorių, gyvulius, pašarus, bulves, grūdus, mėsą, statybines medžiagas, lentas, plytas, net malkų glėbio kurui nepaliko, todėl skaudančia širdimi šaltą žiemą teko ardyti sodybos tvoras kurui. Mamytė, matydama tokį beširdiškai žiaurų elgesį, sulaukusiu tinkamo momento, kėlė gabalus mėsos paslėpė lovoje po čiužiniu ir pati atsigulė į lovą, sakydama, kad labai blogai jaučiasi, nes artėja gindamas. Stribai, šaipydamiesi, kad padės pagimdyti, liepė Mamytė keltis, eiti prie tvarto ir lipti į giliai iškastą duobę, kurioje buvo laikomi pašari-

nai grūdai, sakydami, kad ten slepiasi banditai. Mamytė nepaklusus jų reikalavimams, vienas iš jų sušokštė: „Ar ilgai mes terliosimės su ja?“ Kitas pridūrė: „Tegu tik prieina prie duobės, stumtelson ir baigta, sakydim, kad pati įkrito.“

Tėviškėle, kur tu?

*Tėviškės arimuos pėdos,
soduose balti žiedai...*

*Išdraskytos gimtos pievos,
paukščių klykiančių lizdai.*

*Nuodai šaknis pakando
Senuolio qžuolo brangaus.
Užgeso toldamas iš léto
Akim lietuviško dangaus.*

*Liemuo galingas lūžo,
Džūvo, krito šakos.
Paskutinės viltys dužo,
Skuostu tekėjo ašaros.*

*Nuveristas medinis kryžius
Saugojės gimtus namus.
Nukirstas senolis klevas,
Skleidės kvepiančius lapus.*

*Neberanda lizdo gandras,
Klykia jo maži vaikai.
Garsiai krankia juodas varnas –
Cia budelio darbai.*

*Iškirsti visi medeliai,
Nežydės jau sodai.
Ištremti Tėveliai,
Liko vien tik godos.*

Tik Angelas sargas apsaugojo

Nuo bado mus gelbėjo tuo metu dar neišremta močiutė Emilija Vagnorienė. Jos atvesta ožka, kad iš mūsų neatimtų, buvo laikoma virtuvėje pririšta prie lovos kojos. Ožka buvo nerami, dažnai mekeno ir skleidė nemalonų kvapą, tačiau visa šeimynelė džiaugėsi srėbdamis pienišką sriubą. Be to, Mamytė surado dar neatimtos, kėlė gabaliukus išsilaikiusios stipriai sūdytos ir parūkytos avienos, ji buvo sausa ir paužkulėjusi, tačiau sriubą praturtindavo. Taip mes, nors ir silpnai maitindamiesi, išgyvenome.

Mamytės sumanumo dėka, pavarų buvo pasodintas lauko rūsyje paslėptas ir išsaugotas nedidelis kiekis bulvių. Sodinant jos buvo pjaustomas (dauginamos akutėmis), iš savo dar turimų sėklų pasėtos morkos ir kitos daržovės. Renkant bulves iš rūsio, įvyko nelaimė. Užgruovo rūsys ir po žeme liko talkinės kaimynas Vaclovės Kungys, kuris tuo metu rūsyje pasilenkės sémė bulves. Sumanų kaimynų dėka išgelbėtas jaunas vyras buvo be sąmonės, ilgai gaivinamas pagaliau atmerkė akis. Buvo daug džiaugsmo, kad išgelbėtas jaunos šeimos tėvas.

Tremties išvengti pavyko artimų kaimynų pagalbos dėka. Mamytė dažnai bendravo su kaimyne Bene Klišauskiene, kuri sužinojusi iš savo brolio seniūno Liudviko Gibežos apie artėjančias gaudynes trėmimui į Sibirą pranešdavo. Tada Mamytė, palikusi vaikus, slépdavosi pas tolimesnius kaimynus. Mus prižiūrėti ateidavo devyniasdešimtmetė Elena Lapinskienė arba jos bendraamžė

M. Bertauskienė. Kai trėmimui vagonai būdavo užpildyti, Mamytė grįždavo namo.

Kartą Mamytė slapstymosi metu, būdama pas senyvo amžiaus Kerpauskius gretimame kaime, per jų vaikaitį pasikvietė mažametę mane reikalingai informacijai. Vos tik atbėgau, pro langą pamatėme pulką kariškių, kurie žengė būriu atkišę į priekį šautuvą vamzdžius. Mamytė labai išsigando, pagalvojo, kad aš, būdama mažametė, nesugebėjau sau-giai ateiti ir kariškiai atsekė ją suimti, pasislėpė po lova. Neprašyti svečiai ēmė siautėti, viską vartę, mėtė, durklais badė lovas. Kai tik priėjo prie lovos, po kuria lindėjo Mamytė, aš stovėdama prie molinio pečiaus nesąmoningai ēmiau garsiai melstis. Malda skrido vis garsiau. Kariškiai atkreipė į mane dėmesį ir nustojo badyti lovą, tik svetima kalba murmėjo: „Što ona gavarit? Nie to molitsa, kakaja to durnaja“. Neradę nieko kariškiai baigė savo darbą. Kai jie išejo, aš vis negalėjau patikėti pamaciui, kaip po tokio lovos badymo, mano Mamytė, stipriai drebėdama, stovi kambaryje. Atsigerusi šalto vandens, kalbėti pradėjo sakydama: „Buvau visai apmirusi, jei ir būtų mane perdūrės, turbūt nebebūčiau ir skausmo pajutus...“ Po kiek laiko papildė: „Tiesa, jaučiau šaltą šautuvu vamzdži pagal šoną po pažastimi...“

Dabar dažnai prisiminusi pagalvoju, kad ją tik Angelas sargas apsaugojo nuo mirties.

Dažnai keitėme vietą

Slapstydamasi nuo tremties, mūsų šeima buvo priversta dažnai keisti gyvenamają vietą. Telšių rajono Smilgių kaime esančioje Buivydų sodyboje gyvenome namo šiaurinėje pusėje, šaltame, ankštame vieno kam-

bario su virtuve bute. Kitoje namo pusėje šiek tiek erdvesniame bute jau gyveno jauna šeima, kurioje augo du mažamečiai vaikai. Mamytė pradėjo auginti veršelį, paršiuką. Kai karvėtė užaugo, šeimai maistas tapo sotenesnis, kartu su karve ganėsi ir ožka.

Po metų mums teko vėl keisti gyvenamają vietą, kraustėmės į Motuzų sodybą, kuri priklausė ne Telšių, o Plungės rajonui. Persikėlus į kitą rajoną, čia buvo ir saugiau, ir erdviau. Tačiau atsiradus daugiau vienos name, pas mus atsikraustė taip pat nuo tremties besislapstanti Tėvelio brolio Vincento šeima, keturi mažamečiai vaikai ir be mamos likusius vaikus prižiūrinti teta Marcijana. Jų mama mirė gimdydama jaunelę Elzbietą. Alkanų burunu prie stalo padaugėjo. Mamytė sakė: „Širdis man neleidžia išskirti ir nekvieсти prie bendro stalo alkanomis akimis žiūrinčių našlaičių.“

Mamytė būdavo nuolat pervaigusi, tačiau vėlyvą vakarą megzdavo vaimams kojinges, pirštines. Vieną žiemos rytą, gyvenant Elenos Motuzienės sodyboje, Mamytė nuėjusi į tvartą melžti žalosios pamatė netikėtą vaizdą. Pagrindinė šeimos maitintoja stovėjo prie édžių pamušusi galvą po savimi. Kūnas buvo dar šiltas, bet atgaivinti gyvulėli nepasisekė. Teko paskersti, mėsa buvo tinkama maistui.

Tačiau Mamytė rasdavo progą nesėsti prie stalo. Jau mums suaugus, prisipažino negalėjusi net kąsnio nuryti, laikydama mylimą karvelę lyg savo motina. Skausmo, vienišumo ir baimės jausmas slėgė namus. Mamytė atrodė tiesiog vaikščiojantis šešėlis. Tyliu balsu prasitardavo: „Vaikeiliai, vaikeliai, kaip jus išmaitinsim“. Po pusantrų metų vėl teko keisti gyvenamają vietą. Per visą intensyvios tremties laikotarpį mūsų šeima gyveno net septyniose vietose.

Skelbimai

Birželio 16 d. (penktadienį) Kauno IX forto muziejus organizuoja meninį vakarą „Birželio sodas“, skirtą Gedulo ir vilties dienai paminėti. **16 val.** buvusių tremtinių bendruomenės susitikimas su renginio svečiais (Kauno IX forto muziejaus administracijos salė, Žemaičių plentas 71, Kaunas); **17 val.** buvusių tremtinių tekstilės ir skulptūrinė objektų parodos „Sudygšniuota“ atidarymas. **19 val.** dainuojamosios poezijos pasirodymai. Atlikėjai: Rokas Kašeta, Vytautas V. Landsbergis, Pijus Mašutko, Gabija Petrauskaitė, Aistė Plaipaitė, Domas Ročka, Andrius Zalieska-Zala. Reginys vyks lauke. Maloniai kviečiame dalyvauti!

Birželio 17 d. (šeštadienį) 10 val. Lietuvos Liaudies buities muziejaus Rumšiškėse Aristavėlės dvare įvyks Lietuvos politinių kalinių bendrijos „Kolyma“ XXXV suvažiavimas.

Daugiau informacijos bus svetainėje „kolyma.lt“, „Facebook“ grupėje „Kolymos vaikai“ ir tel. 8 698 70 822. Kviečiame aktyviai dalyvauti.

LPKB „Kolyma“ valdyba

Birželio 17 d. (šeštadienį) 12 val. „Lapteviečių“ brolija malonai kviečia į tradicinį buvusių tremtinių susitikimą Lietuvos liaudies buities muziejuje, Rumšiškėse, prie žeminukės-jurtos ir kartu paminėti Gedulo ir vilties dieną; dalyvauti Dalios Grinkevičiūtės atminties ir pagarbos medalio įteikimo ceremonijoje; susipažinti su dailininkės Jūratės Bičiūnaitės-Masiulienės iliustracijomis jos knygai „Jaunystė prie Laptevų jūros“; apmästysti Jakutijos dailininkės A. Bočiarovos-Inokentjevos paveikslą „Ar ne mes žuvys?“; išgirsti renginio svečių pasisakymus.

Dalyvaus kun. Stasys Kazėnas SJ, LR Seimo ir Vyriausybės nariai bei kiti garbūs svečiai, koncertuos folkloro ansamblis „Vilnelė“.